

Rapport weverswoningen

Reitse Hoevenstraat*

In 1979 werd door de stuurgroep "Restauratie Reitse Hoevenstraat 36/66" een werkgroep bouwhistorie ingesteld, die tot taak kreeg de bouwkundige geschiedenis van de panden tegen de achtergrond van hun omgeving te onderzoeken en hun stedenbouwkundig-historische en architectuur-historische waarde te bepalen.

De werkgroep was samengesteld uit: Th. Hendriks (stedenbouwkundige bij het bedrijf van Publieke Werken), R. Peeters (gemeentearchief), H. Ruiter (architect bij de afd. culturele zaken gemeentesecretarie) en H. Stoepker (archeoloog bij het gemeentearchief).

In 1979 werd het rapport "Weverswoningen aan de Reitse Hoevenstraat te Tilburg" door de werkgroep gepubliceerd (herdruk 1982).

Inmiddels zijn de woningen Reitse Hoevenstraat 36 tot en met 46 (even nummers) gerestaureerd en zullen de nummers 48 t/m 66 (even nummers) in 1988 gerestaureerd worden.

De woonomgeving

De bewoning van de "Hoeven" komt op de oudste kaarten naar voren als een patroon van gespreide lintbebouwing langs een oude veldweg tussen het Hasselt- en Bokhamer/Herstalgebied. Op een voorstudiekaartje van de kaart van de heerlijkheid Tilburg en Goirle, "Plan du Hoeven" genaamd en gedateerd 1759, door Diederik Zijnen, zien we ter plaatse van de woningen in kwestie zes grote gebouwen en een aantal kleinere. Blijkens kadasterkaarten, waarvan de oudste uit 1832 dateert, verandert dit beeld tot circa 1860 nauwelijks. Dan vindt een verdichting van de bebouwing plaats in een straatsgewijze rangschikking. Door twee branden, die in 1882 de bebouwing ter plaatse van de huidige panden 36 tot en met 64 hebben verwoest, treedt een caesuur in. Na het herstel van de brandschade zet de ontwikkeling zich voort, totdat rond 1890 de thans nog bestaande situatie is ontstaan.

De huidige stedenbouwkundige situatie van de woningen stamt uit het jaar 1883. Daarvoor stonden er eveneens woningen, echter met een typisch verspringende voorgevelrooilijn. Van de veertien oorspronkelijke woningen zijn er twee geheel vrijstaand, namelijk de nummers 54 en 66. Acht stuks lig-

gen half-vrijstaand, zijnde de nummers 36, 44-46, 48, 50-52, 56, 58, 60 en 64. Vier stuks liggen zogenaamd ingeklemd: de nummers 38, 40, 42 en 62.

Bouwhistorische beschrijving

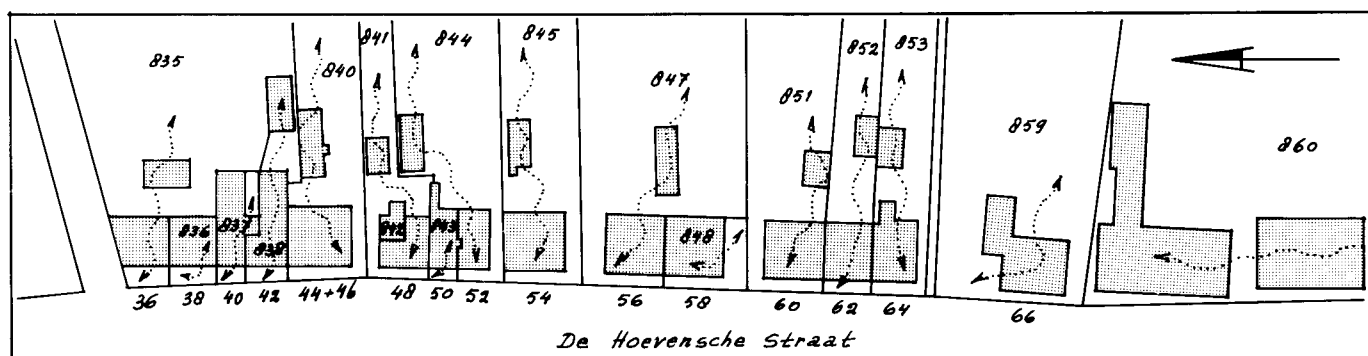
Algemeen

Uit een eerste bouwhistorisch onderzoek is komen vast te staan dat het hier gaat om twaalf architectonische eenheden, waarin veertien woningen waren gelegen. In de jaren twintig van deze eeuw zijn twee woningen gesplitst in vier kleine woningen; dit bracht het totaal aan woningen op het huidige aantal van zestien.

Het complex Reitse Hoevenstraat bestaat uit woningen die oorspronkelijk zijn gebouwd met weefkamer, en uit woningen die bewoond zijn geweest door wevers, c.q. in een latere bouwfase een weefkamer hebben gekregen. Nummer 66 heeft geen bewoning gekend door wevers, maar door textielarbeiders en is als zodanig historisch gelieerd aan de eerder besproken woningen. Het is ook het oudste pand in de rij. Blijkens kadastra-

* Een belangrijk deel van het rapport van 1979 werd voor deze uitgave bewerkt door Ronald Peeters.

Afb. 1
Kadasterkaartfragment
Reitse Hoevenstraat,
1902; met huisnummers
(tekening John Goeijers).

le gegevens is het gebouwd in 1867. Het ter plaatse uitgevoerde archeologisch onderzoek toonde aan dat buitenmuren en funderingen van één periode zijn. Resten van een ouder pand zijn bij dit onderzoek niet aangetroffen. Na vergelijking van kadastrale opmetingstekeningen kan evenwel de mogelijkheid worden geopperd dat één binnenmuur tot een oudere periode behoort. Omdat het pand thans nog bewoond wordt, was verder archeologische onderzoek hiernaar niet mogelijk. Het interieur van het pand heeft zijn historisch karakter grotendeels behouden.

De overige panden zijn opgetrokken na twee grote branden op 1 en 3 mei 1882. De kadastrale leggers geven voor de panden 44 tot en met 64 als bouwjaar 1883, en voor de panden 36 tot en met 42 als bouwjaar 1889. In een baksteen van pand nummer 60 is het jaartal 1882 gekrast. Bestudering van het muurwerk leidt tot de conclusie dat in een aantal gevallen bij de bouw gebruik is gemaakt van oudere murrestanten en oud bouw materiaal.

In 1920 werden twee woningen gesplitst in vier kleinere panden, namelijk de nummers 44 en 46, 50 en 52. Dit hangt samen met het feit dat de huisnijverheid afnam, omdat deze zich verplaatste naar de fabriek, waardoorde werkruimte in het wevershuis niet meer nodig was. Rond 1930 werden de huizen nummer 40 en 42 ingrijpend verbouwd.

Op 11 maart 1974 is de rij woningen geplaatst op de voorlopige lijst van Rijksmonumenten gemeente Tilburg, en op 19 februari 1976 zijn ze op de definitieve lijst geplaatst. Desondanks werd na plaatsing op deze lijst het interieur en exterieur van ne-

gen panden, namelijk de nummers 36, 38, 40, 42, 44, 46, 50, 52 en 64 ingrijpend gewijzigd.

Dat betekende dat van zeven huizen, namelijk de nummers 48, 54, 56, 58, 60, 62 en 66, het interieur en exterieur nog grotendeels authentiek is gebleven.

In het rapport geeft de heer H. Ruiter een nauwkeurige beschrijving van de weverswoning. Op grond van een aantal bouwkundige verschillen maakte hij een indeling in twee hoofdtypen en vijf varianten op een van die twee typen. Wij nemen in dit verband alleen de algemene bouwkundige beschrijving over van het oorspronkelijk als weverswoning gebouwde huis.

Voorgevel

Kenmerkend voor het wevershuis is de lange voorgevel van één bouwlaag met excentrische gevelindeling van raam-deur-raam met direct daarboven liggend zadeldak dat parallel aan de straat ligt. De excentrische raam- en deurplaatsing in de gevel is het gevolg van de wisselende grootte van de achterliggende vertrekken. Het voordeurkozijn heeft een bovenlicht met een opvallende roede-verdeling. Het kalf is geprofileerd. Het bovenlicht, het kalf en de gootklossen kregen bij de bouw van het huis extra aandacht van de dorpsstimmerman die het timmerwerk vervaardigde, waardoor de profilering meestal verschillend van vorm is. De voordeur is een eenvoudige opgeklampte vlakke deur. In latere jaren is de deur soms vervangen door een opgeklampte kraaldeur. Op ooghoogte bevindt zich in de deur vaak een messing spioneerluikje. Het voordeurkozijn heeft een hardstenen dorpel. De vensters hebben oorspronkelijk schuiframen met een 20-ruitsverdeling en zijn voorzien van luiken. Na 1900 komt ook het empire venster met de 6-ruitsverdeling wel voor. Indien dit venster is toegepast, heeft het bovenlicht van de voordeur een tussenstijl. Oorspronkelijk lag op de gootklossen een houten goot. De goot is nu meestal een houten bakgoot bekleed met zink. De bakgoot heeft een eenvoudige kroonlijst.

Achtergevel

In deze gevel bevinden zich de achterdeur, het venster van de opkamer, het grote venster van de weefkamer, het kleine venster van de "geut" en de ventilatieopening van de kelder. Opvallend is het kleine venster naast de deur, dat voorzien is van een draaiend raampje met kruisroede. Het bovenlicht van de achterdeur heeft in tegenstelling tot dat van de voordeur een normale roede-ver-

*Afb. 2 Zij- en voorgevel
Reitse Hoevenstraat 60
(foto Dré van den
Bogaard, 1976).*

Afb. 3 Schematische tekeningen van voor-, achter- en zijgevel en hoogte-doorsnede van het type weverswoning uit de Reitse Hoevenstraat (tekening H. Ruiter, 1979).

deling. Het kalf boven de achterdeur heeft dezelfde profilering als het kalf van het voordeurkozijn. Voor de beschrijving van de vensters zie onder voorgevel.

In de ventilatieopening van de kleder is een kozijntje aangebracht dat voorzien is van diefijzers. Aan de binnenkant is het af te sluiten met een raampje. Ook de achterdeur heeft een hardstenen dorpel. De deur zelf is vaak uitgevoerd als half-deur. De constructie is dezelfde als van de voordeur. Het hemelwater wordt opgevangen in een hemelwaterput.

Zijgevel

Karakteristiek voor het half- of geheel vrijstaande wevershuis is de puntgevel aan de zijkant van het huis met de deur en flankerende kleine vierkante vensters op de verdieping en een of meer vensters op de begane grond, die de weefruimte verlichten. Via deze deur werden weefgereedschappen, zoals kettingboom, kammen, riet e.d. op de bovenverdieping opgeslagen. De deur is eveneens een vlakke opgeklampte deur. Ook deze is soms uitgevoerd als halfdeur. In de kleine vensters zit een draaiend raampje dat voorzien is van een kruisroede. Voor de beschrijving van de vensters zie onder voorgevel.

Het metselwerk van de topgevel eindigt in vlechtwerk ofwel een doorlopende rollaag. De topgevel is beëindigd met een aanzet- en top-penant.

Interieur

De karakteristiek van de weverswoning ligt in de indeling van het interieur. Die is als volgt: de grote weefkamer, de voorkamer, een kleine keuken, een kelder met opkamer en boven een open zolder. De totale oppervlakte exclusief de zolder bedraagt ongeveer 80 m². De grote weefkamer beslaat de helft van de oppervlakte van het huis. De lange binnenmuur die het huis in tweeën deelt, verspringt bij de schoorsteen. In de andere helft van het huis bevinden zich de voorkamer met de stookplaats, een kleine keuken en een opkamer met eronder een kelder. Een leer of een eenvoudige steektrap, die in de keuken staat op op de vloer van de opkamer, verleent toegang tot de zolder. De toegang zelf is afsluitbaar met een luik in de vloer. Naast de schouw in de voorkamer is een hoge ingebouwde smalle kast voorzien van drie deurtjes boven elkaar. Deze kast kon ook vanuit de weefkamer geopend worden, eveneens door drie boven elkaar gelegen deurtjes. In de voor- en opkamer bevinden zich houten bedstedes. Ook gebeurt het wel dat de bedstedes zijn ingebouwd in de

